

The poster depicts a man and a woman from behind, both in military attire. The man is wearing a dark leather jacket and has a rifle slung over his shoulder. The woman is wearing a quilted, olive-green jacket. They are standing in a hazy, smoke-filled environment. In the lower center, a tank is visible, and to the right, a Hungarian flag is being held by a group of people. The overall tone is somber and historical.

SZABADSÁG SZERELLEM

DIÁKOKNAK '56-RÓL

Kedves Diákok! Tisztelt Tanárok!

Amikor Andrew Vajna producerrel – majd a hozzánk csatlakozó színész kollégáinkkal: Fenyő Ivánnal, Dobó Katával, Csányi Sándorral, Gesztesi Károllyal és a többiekkel – még a forgatás megkezdése előtt közös filmünkről beszélgettünk, alapvető célunknak azt tartottuk, hogy megismertessük 1956-ot azokkal, akik már csak tananyagként és ünnepélyes megemlékezések témájaként találkoznak vele. A fiatalokkal.

Mindannyian úgy gondoljuk, hogy az 1956-os forradalom a fiatalság kivételes pillanata volt. Olyan filmet szeretünk volna készíteni, amely a nézők érzelmeire hat, amelynek segítségével igazán át lehet élni, mit érezhetett egy fiatal, amikor két hét alatt megváltozott körülötte a világ.

Reméljük, a Szabadság, szerelem a tények, a történelmi részletek iránt is felkelti a diákok érdeklődését: ez a füzet abban segít, hogy alaposabban megismerhessék azt a világot, melyben a film főszereplői élnek.

Bízom benne, hogy így könnyebben, izgalmasabban feldolgozható lesz a tankönyvi anyag.

Budapest, 2006 októbere

Goda Krisztina

A Szabadság, szerelem rendezője

1956

Vereség és megszállás

Magyarország a hitleri Németország szövetségeseiként harcolta végig és veszítette el a második világháborút. Az ország jó fél évig hadszíntér volt. A győztes szovjet Vörös Hadsereg megszállta Magyarországot, és az 1947-es párizsi békekötés után is itt marad. (Arra hivatkoztak, hogy az általuk részben megszállt Ausztria és a Szovjetunió közötti összeköttetés biztosítására van szükség a Magyarországon állomásozó szovjet csapatokra.

Országunk 900 000 embert veszített a háborúban. A front elvonulása után egyes részei romokban heverték, ugyanakkor az okozott háborús károkért jóvátételt kellett fizetnie a Szovjetunióknak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának. A párizsi béke megerősítette a trianoni határokat, az ország nemzetközi megbecsülése a mélyponton volt.

Európa kettészakadása

A Németország és Japán legyőzésében döntő szerepet játszó Szovjetunió és az Egyesült Államok a világ meghatározó nagyhatalmai lettek. Háborús szövetségeseiből vetélytársak és ellenfelek. Sztálin, a Szovjetunió vezetője országa szomszédságában baráti államokat, a Vörös Hadsereg által felszabadított és megszállt országokból pedig Moszkvából irányított birodalmat akart. Ehhez a szovjet rendszer átvételét, pontos másolását kívánta.

Az Egyesült Államok a nyugati polgári demokráciák értékeit – a parlamentális rendszert, a piacgazdaságot, az egyéni szabadságjogok érvényesülését – igyekezett biztosítani az általa ellenőrzött területeken. Az amerikai politika feladatának tartotta a szovjet terjeszkedés feltartóztatását az egész világon.

Európa Nyugatra és Keletre szakadt, közük ereszkedett a „vasfüggöny”. Ez a Balti-tengertől Magyarorszáig drótkerítésekkel, aknamezőkkel biztosított, szigorúan ellenőrzött határ volt.

A két nagyhatalom vetélkedésében a szovjet birodalom részeként éltük a következő évtizedeket.

A rákosista diktatúra

A háborút követően átmenetileg (1947-ig) többpárti parlamentáris rendszer és koalíciós kormány működött Magyarországon.

VÁLASZTÁSI EREDMÉNYEK 1945-BEN

A jelentősebb pártok választási eredményei az 1945. november 4-én megtartott parlamenti választásokon:

Független Kisgazdapárt – 57 %

Szociáldemokrata Párt - 17,4 %

Magyar Kommunista Párt -16,9 %

Nemzeti Parasztpárt - 6,8 %

1945 után az addig ellenzékben vagy illegálisban lévő pártok működtek.

TITO, „A LÁNCOS KUTYA”

Josip Broz Tito, Jugoszlávia vezetője a sztálinista világban az amerikai imperializmus „láncos kutyájának” számított, mert a sztálini parancsnak megfelelően nem volt hajlandó szakítani az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával. A szövetségesei Titót a németek ellen harcoló kommunista partizánként nagy becsben tartották a háború alatt, később pedig értékelték bátorságát, hogy szembe mert szállni Sztálinnal. Jugoszlávia kommunista vezetésű országgént a kiátkozás után nemzetközi téren a semlegesség külön útját járta a két nagyhatalom szövetségi rendszerei között.

A szovjet katonai jelenlét, a kommunista párt meghatározó befolyása a rendőri szervezetben a többpárti demokráciát diktatorikus vonásokkal komorította.

A szovjet-amerikai ellenségesség elmélyülésével Sztálin 1947 őszétől elvárta, hogy az ellenőrzése alatt álló kelet-európai országok szolgáiban másolják a szovjet példát.

Az „elhajlásért” katonai lerohanással, vagy a szocialista táborból való kiátkozással fenyegettek. Így járt a Tito vezette Jugoszlávia.

Rákosi Mátvás, a magyar kommunisták Moszkvából hazatért vezetője Sztálin legjobb magyar tanítványa akart lenni.

A politikai fordulat 1948-ban következett be. Ekkor jött létre a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) a kommunisták és szociáldemokraták egyesüléséből. A többi pártot felszámolták, a parlament működését formálissá tették – egypárti diktatúrát teremtettek. A szigorúan hierarchikusan szervezett pártban a Rákosi, Gerő, Farkas-féle hármas döntött az ország minden fontos kérdésében.

Rákosi Mátvást 58. születésnapján munkások köszöntik

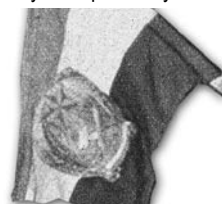
A BESZOLGÁLTATÁS

A földbirtok nagysága és értéke alapján alkalmazott kényszerintézkedés. Alapvető növényi és állati termékekből a piaci árnál lényegesen kevesebért (kb. ötödéért) meghatározott mennyiséget kellett beszolgáltatni. A kulákok (gazdag parasztek) elé igyekeztek teljesíthetetlen kötelezettségeket állítani. A mulasztókat szigorúan büntették.

Beszolgáltatásra buzdító felirat falvakban:

HA BÉKÉT AKARSZ, TELJESÍTSZ
TEJ, TOJÁS, BAROMFI
BEADÁSODAT!

A nemzeti színű zászlóban az új címer. 1949. augusztus 18-án az új alkotmány elfogadásával új címere lett Magyarországnak. Szent István ünnepét, augusztus 20-át az alkotmány ünnepének nyilvánították.

Rákosi címertani magyarázata:

„...A dolgozó nép állama ... helyesen teszi, ha címerében egyszerűen kifejezésre juttatja azt, ami az öntudatos, szocialista munkás és dolgozó paraszt jelképe: a kalapácsot, a vörös csillagot, a búzakoszorút és az aranyos búzakalászt, piros-fehér-zöld nemzeti színekkel. Aki e címet látja, magyarázat nélkül is rögtön megérti belőle, hogy ez a dolgozók országát jelképezi.”

Rákosi 60. születésnapján az Operaházban hatalmas ünnepséget tartottak. Az est szereplői és a közönség együtt énekelte e dalt:

Gyertek lányok, öltözzetek fehérbe,
Szórjunk rózsát Rákosi Mátvás elébe.
Hadd járjon ő a rózsában bokáig,
Éljen, éljen Rákosi elvtárs sokáig!

NÉPI RIGMUS AZ 50-ES ÉVEK ELEJÉRŐL

Ilyen elvtárs kell nekünk,
ilyen elvtárs pompás,
kinek feje éjjel-nappal
világító lámpás!

A DISZ, a párt ifjúsági szervezete által mozgósított fiatalok a Sztálin Vasmű építkezésére indulnak. A Dunapentele helyén épülő Sztálinváros és a Vasmű a szocialista átalakulás meghatározó eseményének tűnt a lelkes fiatalok szemében.

MOSZKVAIAK, HAZIAIK

A magyar kommunista párt a Horthy rendszerben jelentéktelen, illegálisban működő párt volt. Vezetőinek egy része moszkvai emigrációban élt. A háború után Szovjetunióból hazatért kommunista vezetők (Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Farkas Mihály, Révai József) a magyar politikai élet meghatározó személyiségei lettek. Nagy Imre is a Szovjetunióból hazatértek között volt, de a nagy „négyes” mögött a második vonalba tartozott (nem értett egyet az erőszakos, gyors tévesztéssel).

A hazai kommunista vezetők néhány évig fontos pozíciókat birtokoltak a pártban és a kormányban, de előbb-utóbb félreállította, bebörtönöztette, kivégeztette őket a rákosista vezetés. Természetesen a koncepciók perek Moszkva tudtával vagy éppen Sztálin parancsára zajlottak. Rajkot, a hazai kommunisták leghatékosabb vezetőjét azzal vádolták, hogy egyetemista kora óta a Horthy-rendőrség besúgója volt, később pedig az amerikaiaknak és jugoszlávoknak dolgozott, hogy kiszakítsa Magyarországot a szocialista táborból.

A DISZ sztálinvárosi táborából munkára indulnak a fiatalok

A gazdaság állapota

A gazdaságot szovjet mintára államosították, a parasztokat megpróbálták termelészövetkezetekbe kényszeríteni. Az első öt éves terv fő célja a nehézipar fejlesztése volt, jórészt katonai megfontolásokból. Az ipar fejlesztéséhez szükséges pénzt a mezőgazdaságból vonták el kegyetlen adókkal, a beszolgáltatás rendszerével. Az egyoldalú ipari fejlesztés, a tönkretett mezőgazdaság, a romló életszínvonal elkeserítette a lakosságot.

Eszmék és valóság

A kommunista ideológia egyenlőséget, jólétet, igazságos világot ígért a korábbi évtizedekben kismizett szegényparaszt-ságnak és a Horthy-korszakban korlátozott érdekérvényesítéssel rendelkező munkásságnak. Ezért a háború utáni években – főleg a fiatalság körében – A kommunista pártnak sok lelkes híve volt. A valóság a társadalom teljes alárendelése lett. A „munkáshatalom” megfélemlítéssel, az ellenállás megtorlásával elfojtott minden kritikát. Eszköze a rettegett politikai rendőrség, az ÁVH, az ávosok. Következménye az új világért őszintén lelkesedők kiábrándulása hatalomból.

Az igazságszolgáltatás elvesztette függetlenségét, a pártvezetés és a rendőrség igényei szerint működött. A börtönök, internálótáborok megteltek a rendszer politikai ellenfeivel, de a kisebb gazdasági vétségeket, olykor akár egy a rendszert bíráló vicc elmondását is büntették.

Államvédelmi Hatóság (ÁVH, ÁVO)

Az állambiztonsági szervezet, mely alapításától kezdve a kommunista párt vezetése alatt állt, a párt hadseregének (a „párt öklének”) számított. A szervezet székháza kezdetben az Andrásy út 60.-ban, az egykori nyilas székházban volt. Egyszemélyi irányítója Rákosi Mátyás volt. Az ÁVO, majd az ÁVH döntő szerepet játszott a koncepciók perek előkészítésében és végrehajtásában. Hatáskörükbe tartozott a legfontosabb párt- és állami épületek, kényszermunka-, illetve internálótáborok (pl. Recsk, Kistarcsa) őrzése. Felső vezetésében a szovjet állambiztonsági szolgálat, az NKVD (KGB) emberei tanácsadóként ellenőrizték és irányították a szervezet tevékenységét.

FEGYVERES ERŐK A RÁKOSI-KORSZAKBAN

„Néphadsereg: 200 000 fő
Légierő: 50 000 fő

ÁVH (határőrséggel): 50 000-60 000 fő
Minden nagykorú fiatalembert besoroztak.
A hadsereg egyetlen évi fizetése többet tett ki, mint amit az oktatás fejlesztésére 5 év alatt fordítottak.”
(Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században)

A TERROR SZÁMAI

„1953-ig az államvédelem nyilvántartásában 1,3 millióan szerepeltek. A bíróságok 650 ezer ember ellen folytattak eljárást, 390 ezret ítélték el, és 850 ezer esetben a rendőrség szabott ki büntetést. Hatezer embert internáltak, százezret kitelepítettek a lakóhelyéről, és közel ötszázat végeztek ki politikai okokból.
(Szakolczai Attila: Az 1956-os forradalom és szabadságharc)

Az „új szakasz” Nagy Imrével

Sztálin halála után Moszkvában érzékelték a robbanásveszélyes magyar állapotokat, és Rákosi Mátyás helyett, aki megőrizte pártfőtitkári pozícióját, Nagy Imrét tették meg miniszterelnöknek. Nagy Imrében bíztak Moszkvában, és elnyerte a magyar társadalom bizalmát is.

A két vezető között folyamatos hatalmi harc dúlt. Rákosi mögött álltak az új hangtól megzavarodott pártfunkcionáriusok, az új miniszterelnök mögött a közvélemény többsége. Kettejük harca Moszkvában dőlt el. 1955 elején a szovjet vezetőknek soknak tűnt Nagy Imre reformpolitikája és a szocializmus veszélyeztetését látták benne. Leváltották a miniszterelnöki posztról (sőt a pártból is kizárták), és helyébe Rákosi megbízható fiatal híve, Hegedűs András került. De Rákosinak és követőinek a hitele ekkorra végképp megrendült. A rendszert reformálni akaró csalódott értelmiségiek (írók, újságírók, egyetemisták) a sajtóban 1956 tavaszától a Petőfi Körben nyilvánosan beszéltek a Rákosi korszak hibáiról és bűneiről. Rákosit 1956 júliusától a szovjet vezetők menesztették, de utódának, Gerő Ernőnek nem volt becsülete a közvélemény előtt, hiszen korábban Rákosi közvetlen munkatársa volt.

Kép a filmből

AZ ÚJ KORMÁNYPROGRAM

Nagy Imre arányos ipari fejlesztést, a nehézipar visszafogását, a könnyűipar fejlesztését, az életszínvonal növelését, a falvaknak a beszolgáltatás könnyítését ígérte, és azt, hogy nem erőltetik a téveszek szervezését.

Megszüntették a kitelepítéseket, az internálótáborokat, felülvizsgálták a törvénytelenül elítéltek perreit.

PETŐFI KÖR

1955-ben alakult a DISZ, a hivatalos ifjúsági tömegszervezet vitaklubjaként, a fiatal kommunisták vitafórumaként. Mivel a sajtó és a tájékoztatás kérdéseiről szóló 1956. júniusi vitán a rendszer alapjait is bírálták, a Petőfi Kör működését a pártvezetőség határozata alapján felfüggesztették.

A VILÁG KÖRÜLÖTTÜNK

-1955. május 9.
Az NSZK a nyugati katonai szövetség, a NATO tagja lesz
- 1955. május 14.
Aláírják a Varsói Szerződést.
Létrejön a Szovjetunió vezette katonai és politikai szövetség.
-1955. május 15.
A négy nagyhatalom (Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Szovjetunió) aláírja az osztrák államszerződést, ami garantálja Ausztria semlegességét.
-1955. május 26.
Belgrádba látogat a Hruscsov és Bulgaryin vezette szovjet kormánydelegáció, és bocsánatot kérnek Titótól a Sztálin idején elhangzott rágalmakért.

MEFESZ (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége)

Az egyetemi és főiskolai hallgatók 1945-ben alakult tömegszervezete, ami 1950-ig, a DISZ létrehozásáig működött. 1956 októberében a szegedi egyetemisták ismét megalapították a MEFESZ-t.

JELSZAVAK A TŰNTETÉSEN

„Bem apó és Kossuth népe
Együtt megyünk kéz a kézbe!”

„Nagy Imrét a kormányba
Rákosit a Dunába!”

„Munkás-paraszt gyerekek
Együtt megyünk veletek!”

Az egyetemisták követelések és tüntetés szervezése

„Célunk a gondolat szabadsága, a Sztálin és Rákosi által ránk kényszerített szellemi iga legyőzése” – írták a szegedi egyetemisták, mikor a kommunista ifjúsági szervezetből, a DISZ-ből kiválva megalapították saját, független egyetemi ifjúsági szervezetüket, a MEFESZ-t.

A budapesti Műegyetemen október 22-én tartott diákgyűlés már rendszerezett követelésekkel állt elő. A műszaki egyetemisták 16 pontja a szovjet csapatok azonnali kivonását, szabad választásokat, szólás- és sajtószabadságot, Rákosi és társai felelősségre vonását, a gazdasági élet átszervezését, a beszolgáltatás eltörlését, a Sztálin szobor lebontását, a Kossuth-címer visszaállítását követelte.

A nap – október 23.

Kép a filmből MTI Fotó

Tüntető egyetemisták a Margit hídon

JELSZAVAK A TŰNTETÉSEN

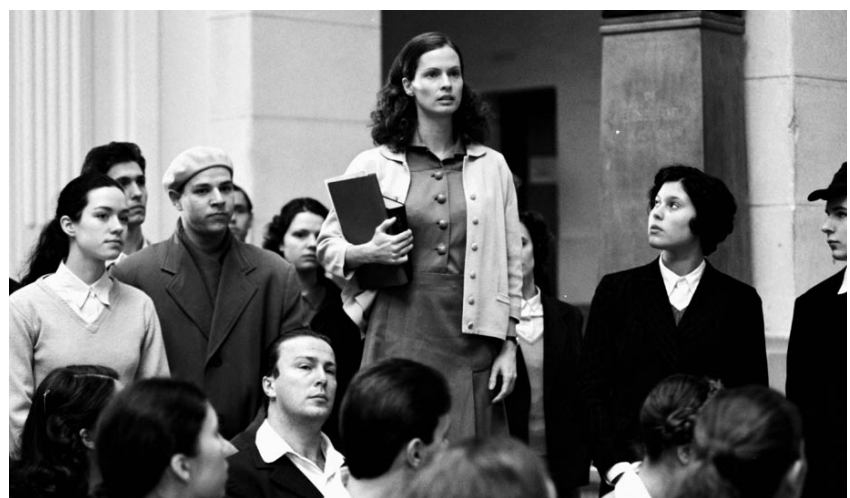
„Szabadságra szavazunk
Kossuth-címert akarunk!”

„Azt kérdezik Pesten-Budán
Hová lett a magyar urán”

„Ruszkik, haza
Ruszkik, haza!”

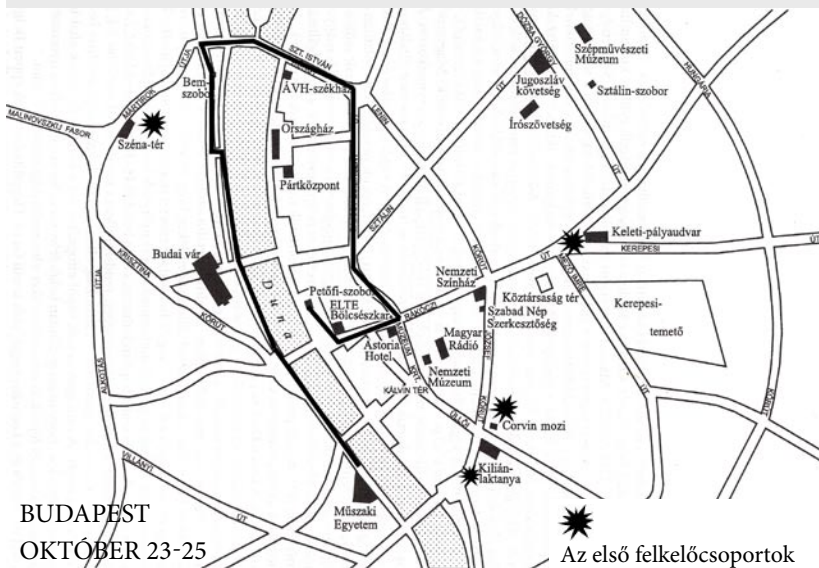
„Aki magyar, velünk tart!”

A Műegyetem és az ELTE bölcsészkarának diákjai másnapra, október 23-ra tüntetést szerveztek a Bem-szoborhoz a Lengyelországban brutálisan leverett munkásfelkelés támogatására. A helyzet zűrzavaros volt, a tüntetést betiltották, aztán mégis engedélyezték. Kopácsi Sándor budapesti rendőrfőkapitány kijelentette, hogy a rendőrök nem fognak fegyvert használni a tömeg ellen.

Kép a filmből

A budai ifjúság nemzetiszínű zászlók alatt némán vonult a Bem-szoborhoz. A Petőfi Katonai Akadémia hozzájuk csatlakozott hallgatói zárt sorokban, forradalmi dalokat énekelve érkeztek. A diáktüntetés második menete a Duna szemközti oldalán a Petőfi-szobortól indult, ahol miután elénekelték a Kossuth-nótát, Sinkovits Imre elszavalta a Nemzeti dalt, felolvasták az előző este elfogadott 16 pontot, és Veres Péter ismertette az Írószövetség kiáltványát. A tüntetés első állomásán a munkások csatlakozásával már több tízezresre dagadt tömeg hallgatta végig az írók kiáltványát és énekelte együtt a Himnuszt és a Szózatot; itt jelent meg a később a forradalom jelképévé váló lyukas zászló.”

(Krónika 1956. Főszerkesztő: Izsák Lajos)

Délután

Délután 3 órakor a budai és pesti oldalon is megkezdődött a tüntetés. A Bem szobornál találkozó tömeg ismert forradalmi dalokat énekelte és frissen született jelszavakat skandált.

Képek a filmből

NAGY IMRE A PARLAMENT ERKÉLYÉN

„A beszéd... elsősorban Nagy Imre döbbenetét fejezte ki, amit az ablakból lenézve érzett... Megremegtette, hogy kifütyülték az elvtárs megszólítást. Az alatt álló ismeretlen erő kiszámíthatatlansága miatt aggodalmat és szorongást érzett.” (Rainer M. János: Nagy Imre 1953-1958)

A RÁDIÓ OSTROMA – TŰNTETÉSBŐL FEGYVERES FELKELÉS

„A tüntetők egy része 17 óra tájban ment a budapesti Rádió épületéhez, ahol be akarták olvastatni a műegyetemi pontokat, ám ezt a Rádió vezetői a pártvezetés utasítására

megtagadták – elsősorban a szovjet csapatok kivonását követelő pont miatt... Azt még ma se lehet pontosan tudni, hogy 21 óra körül ki adta le az első lövést, de az biztos, hogy a rádió ÁVH-s őreinek egyike lőtt, aminek következtében elszabadult a pokol és megkezdődött a Rádió hajnalig tartó ostroma.” (Krónika 1956)

A SZTÁLIN-SZOBOR LEDÖNTÉSE

A Sztálin-szobor ledöntése nem volt egyszerű feladat. A 65 tonnás monstrumot teherautókhoz, vontatókhoz erősített drótkötelekkel próbálták ledönteni, de csak akkor sikerült, mikor lángvágóval elvágták a csizmáját.

„Aztán hirtelen megremegett a szobor és dőlni kezdett. S mintha valaki hatalmasat sóhajtott volna. Én soha nem felejttem el azt a sóhajtatást. Olyan csend lett egyszerre, istentelen csend. A tér ameddig a szem ellát tele emberekkel. És az a sok ezer ember egyszerre lélegzett.”

Viniczey István. (Beszélő 1986/18)

A FELKELŐK

A felkelők között feltűnően sokan voltak fiatalok, sokan szinte gyerekfejjel fogtak fegyvert. A többség a 18-30 év közötti korosztályból került ki. A különös bátorságot tanúsító „pesti srácok” többségükben szegény családok sarjai voltak, gyakran rendezetlen körülmények között éltek...

A felkelők egyszeriben úgy érezték, önfeláldozásuk a haza szabadságáért vívott harcban új értelmet ad életüknek. (Ripp Zoltán: 1956)

HOGYAN KÉSZÜLT A MOLOTOV-KOKTÉLT?

„Üveg kell hozzá dugóval, rongy és benzin. A literes, hétdecis és fél-literes dugós üvegek voltak a legjobbak, mert azokat a nyakuknál fogva úgy lehetett dobni, mint a nyeles kézigránát, és azokhoz illettek rendszerint a legjobban a dugók is... Az első napokban az volt a szokás, hogy a dobás után kikémleltek az ablakon, mire a ruszlik persze azonnal odalöttek, és nem egyszer találtak is. Így alakult ki aztán az a gyakorlat, hogy a dobás után nemhogy az ablakhoz nem lehetett odamenni, de azonnal a lakás hátsó részébe, vagy a lakásajtón keresztül ki a folyosóra kellett rohanni. (Eörsi László: Mítoszok helyett -1956-)

Este

Nagy Imre a pártvezetés kapacitálására este 9-kor a Parlament erkélyéről beszélt a közel kétszáz ezres tömeghez. Kérte, hogy bízzanak a parlamentben és az alkotmányos megoldásokban. „Fogadjatok nekem szót, és rendben, fegyelmezetten vegyünk most búcsút egymástól” – biztatta csalódott hallgatóságát.

De az este nem így ért véget A Parlamenttől a tömeg egy része a Sztálin-szoborhoz és a Rádióhoz vonult. Ekkor már mindkét helyen nagy tömeg gyűlt össze a szobor ledöntésére és a Rádiónál a diákok pontjainak felolvasására várva.

A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből

Havrilla Béláné, Köte Gyula és Wittner Mária a Vajdahunyad utca 41-ben. Az itteni csoport (25-30 fő) a Corvin-köz parancsnoksága alá tartozott.

„...A Corvin köznél volt egy munkásszálló, éjszakánként az itt kialakított lőállásokból tartottuk szemmel a környéket. Mindig volt itt éjjel ügyelet, figyeltük az ablakokból, hogy jönnek-e a tankok. A Galéria fölött is voltak állásaink, de onnan kilöttek bennünket. Napközben élelmiszer-szállító kocsikat pakoltunk. Valahonnan kenyeret hoztak, ezeket rakodtuk ki.” (Wittner Mária visszaemlékezése)

Másnap – október 24.

Éjszaka 2-3 óra tájban érték el Budapestet a rendcsinálásra bevetett szovjet csapatok: 6000 katonával, 290 harckocsi, kb. 120 páncélozott szállító harcjármű, 156 ágyú – csaknem egy hadosztálynyi erő. Október 25-én három új hadosztály is érkezett a Szovjetunióból és Romániából. A szovjet pártvezetés magyar idő szerint este 9 órakor hozta meg döntését a bevonulásról. Gerő Ernő, a magyar párt vezetője egyetértett a szovjetekkel az akció szükségességében. A tekintélyes páncélos erő felvonultatásától a rend gyors helyreállítását várták. A megfélemlítés nem sikerült, a sebtében szerveződő felkelő csoportok elsősorban a Nagykörút vonalán és a budai közlekedési csomópontoknál keményen tartották magukat az utcai harcokban sebezhető páncélosok ellen. Kézifegyverekkel és Molotov-koktélokkal harcoltak. Az utca követelésének megfelelően a magyar pártvezetés még ezen az éjszakán Nagy Imrét választotta miniszterelnökké.

Kép a filmből

Statárium

A kormány 24-én reggel kijárási tilalmat és statáriumot hirdetett. A harcot beszüntető, fegyverüket letevő felkelőknek bocsánatot ígért. A rádióból napközben az egész ország hallhatta, hogy ismételten meghosszabbították a fegyverletétel időpontját. A felszólításnak nem volt foganatja.

Viták a magyar pártvezetésben

A 23-át követő napokban három álláspont alakult ki.

- Odacsapni, leverni a felkelést, azután megnézni, milyen jogos követeléseik lehettek a tüntetőknek. A „keményvonalasak” létrehozták a Katonai Bizottságot, hogy magyar csapatokkal segítsék a szovjet rendcsinálást.

- Akadtak a pártvezetésben (Losonczy Géza, Donáth Ferenc), akik az egyetemista követelések átvételét szorgalmazták, és a demokratikus szocialista fejlődés lehetőségét látták a forradalomban.

- A két irányzat között harmadikként Nagy Imre és Kádár János az erő és ígéretek politikáját képviselték: leválasztani a „megtévesztetteket” az ellenségtől, a jóhiszeműekkel megegyezni.

Kép a filmből

A véres csütörtök

A Parlament előtt, a Kossuth téren október 25-én délelőtt Gerő távozását, a szovjet csapatok kivonulását, a statárium eltörlését követelte a 8-10 ezer főre növekedett tömeg. A szovjet katonák és az őket meggyőzni akaró pesti fiatalok beszélgetésének negyed 12-kor vad lövöldözés vetett véget. A vérengzésnek 60-80 halálos áldozata, és 100-150 sebesültje volt.

A népharag az ÁVH és a szovjetek ellen fordult. A Kossuth téri mészárlás után menesztették Gerőt a párt éléről, helyébe Kádár János került. Megváltoztak a politikusok céljai is. A gyors rendteremtés esélye elenyészett, a szovjetek a tárgyalások felé hajlottak. Kádár és Nagy Imre az utca követelését, a szovjet csapatok távozását is felvetette. Késő délután Nagy Imre fogadta a peti tüntetők küldöttségét, valamint a Miskolcra érkezetteket is. Ő és Kádár is kezdték megérteni, mi van az utcán, és mi van az országban.

A Kossuth Rádió október 24-én

Kossuth Rádió Budapest
4.30 Jó reggelt kívánunk kedves hallgatóinknak.

Megkezdjük reggeli zenés műsorunkat. –

(Zene helyett, rövid szünet után.)

Kedves hallgatóink, közleményt olvasunk fel:

Fasiszta, reakciós elemek fegyveres támadást intéztek középületeink ellen és megtámadták karhatalmi alakulatainkat. A rend helyreállítása érdekében további intézkedésig tilos minden gyülekezés, csoportosulás és felvonulás. A karhatalmi szervek utasítást kaptak arra, hogy a rendelet megszegőivel szemben a törvény teljes szigorával lépjenek fel.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa

...

12. 10 Itt Nagy Imre beszél mint a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke. Budapest népe! Közlöm, hogy mindazok, akik a további vérontás megszüntetése érdekében ma 14 óráig beszüntetik a harcot és leteszik fegyverüket, mentesülnek a statáriális eljárás alól.

TÜNTETŐK VÉRES ZÁSZLÓVAL

„A Kossuth téri vérfürdő híre futótűzként terjedt a városban, bár a rádió meg sem említette az eseményt...A Belváros több pontján újabb tüntető menetek gyülekeztek, az egyik élén véres zászlókkal...”

Egy sebtében elkészült röplapon „új ideiglenes kormányt”, a szovjet csapatok kivonását, a Varsói Szerződés felmondását, az ÁVH leszerelését és a vérengzés felelőseinek megbüntetését követelték...”

(Rainer M. János:

Nagy Imre 1953-1956)

SZEMTANÚ A KOSSUTH TÉRI SORTŰZRŐL

„A tüntetők újabb hullámával együtt két tank is befutott a térre... Szovjet felségjel volt az oldalukra festve, nyitott lövegtornyukban jellegzetes orosz katonák mosolyogtak kissé talán erőltetetten, amint óvatosan manővereztek az emberek között. A harckocsizók azonban nem voltak egyedül – mindkét tankon egy csapat vidám fiatal üldögélt, és mindkettőn ült valaki, aki magyar zászlót lengetett. ...

Ám egyszer csak felugattak az első géppisztolyok. ... Amikor a lövöldözés elkezdődött, viszonylagos biztonságban a Parlamenttel szemközti Földművelésügyi

Minisztérium épületének árkádjai alatt álltunk. Azonnal a földre vetettük magunkat, és a vaskos oszlopok mögül kikémlelve próbáltunk rájönni, mi folyik /a téren/. Hátborzongató kép tárult a szemünk elé. Az emberek fedezéket keresve rohantak a téren, sokan a Parlament előtt álló két szobor talapzatához próbáltak lapulni ...

Voltak olyanok, akik a csupasz földre hasáltak. Nem tudtam, megsebesültek, vagy pedig a félelem bénította meg őket. A legmegdöbbentőbb látványt a tankok nyújtották. Őrült tempóban forgatták lövegtornyait, mintha az ellenséget keresnék, és minden irányba tüzeltek. Ki kezdte a lövöldözést? Az biztos, hogy nem a tüntetők: náluk nem volt fegyver.” (Marton Endre: Tiltott égbolt)

A vidék forradalma

A vidéki nagyvárosokban, Debrecenben, Szegeden, Miskolcon, Győrben Budapesthez hasonlóan egyetemisták és munkások vonultak az utcára a követeléseikkel. A helyi hatalom a fővároshoz hasonlóan először erőszakkal, sortüzekkel próbálta a tüntetőket szétkergetni. Az erőszak általában mindenütt a hatalom összeomlását gyorsította fel. Különösen súlyos összecsapások, lincselések történtek Miskolcon. Mosonmagyaróváron október 26-án 52 halálos áldozata és 86 sebesültje volt a zöld ávosok (határőrök) sortüzének. A vidék forradalmának jellegzetessége, hogy megteremtette a helyi önkormányzati jellegű hatalmi szervezeteket: forradalmi, nemzeti bizottságokat, a nemzetőrségeket.

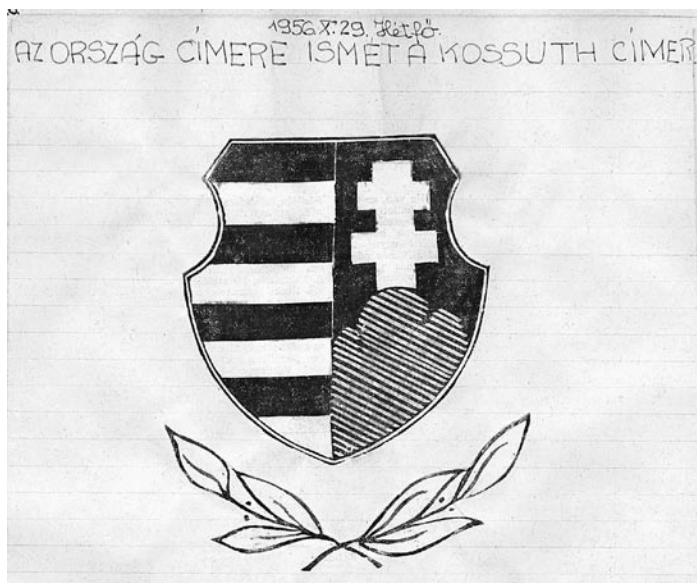
Kép a filmből

A munkástanácsok

A munkástanácsok a munkásönigazgatás intézményei voltak. A forradalom másnapján már megkezdődött spontán szervezésük, néhány napon belül pedig az ország valamennyi jelentős üzemében megalakultak. Sőt, az üzemi munkástanácsok az ipari városokban helyi szinten megszervezték együttműködésüket is. Az alkalmatlannak ítélt munkahelyi vezetőket eltávolították, fenntartották a rendet, döntöttek a sztrájk támogatásáról. Vezetőiket általában a személyes tisztesség és alkalmasság alapján választották ki.

Politikai követeléseik nemigen különböztek a forradalom céljaitól: nemzeti függetlenséget, többpárti parlamenti demokráciát szerettek volna. Megtartották az állami tulajdont, de az üzemek működtetését, a termelés irányításától a bérezésig, a dolgozók önigazgatásával akarták gyakorolni. Nem a szocializmust, hanem annak sztálinista, a kommunista párt által irányított formáját akarták felszámolni.

A Nagy Imre kormány új programja – a győzelem íze

Egy 12 éves fiú naplójából

Forrás: Csics Gyula: Magyar forradalom 1956 napló
Budapest, 1956-os Intézet, 2006

Kép a filmből

Kellett néhány nap, amíg Nagy Imre és Kádár János elfogadta a forradalom követeléseit, és meggyőzte saját elképzeléseiről a szovjet párt képviselőit is. Ebben főleg Nagy Imrének volt szerepe. Így október 28-ra átértékelték a felkelést, tüzszünetet hirdettek, kezdeményezték a tárgyalásokat a felkelőkkel, az ÁVH felszámolását, a nemzetőrség létrehozását, a szovjet csapatok azonnali kivonulását Budapestről, valamint tárgyalásokat a teljes és végleges kivonulásról. A miniszterelnök október 28-án délután rádióbeszédben jelentette be a fordulatot.

Moszkvában – éles vita után – a szovjet párt legszűkebb vezetősége, a nagyhatalmú Elnökség is beletörődött a néhány napja még elképzelhetetlen átalakulásba. Egyben Moszkvából jelezték, hogy ez a végső határ: további engedmények nem tehetők.

A Szabad Európa Rádió kétségbe vonta a fordulat valódiságát. Ne higgyetek Nagy Imrének – hirdette. A forradalmi szervezetek és felkelők bizalmatlansága sem tűnt el egyik pillanatról a másikra. A kormány fordulata a következő napokban mégis éreztetni kezdte hatását.

A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből

Fegyveres felkelők mögött talicskát toló nő a Corvin közben

A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből

A pártházból ütlegeléssel és rugdosással kitudszkolt hat 22-23 éves államvédelmi sorkatonát a pártház Kenyérmező utcai sarkához terelték, és mintegy húsz fegyveres néhány méterről sorozatot lőtt beléjük. Csodával határos módon csak egyikük halt meg, a többiek – bár igen súlyos, maradandó sérülést szenvedtek – a mentősök elszántságának és a viszonylag gyors orvosi beavatkozásnak köszönhetően életben maradtak. (Eörsi László: Ellenfehérekönyv)

A Köztársaság téren
John Sadovy, a Life tudósítójának
felvételei bejárták a világot.

A hatalom összeomlásának következményei

A hatalom összeomlását ÁVH-sok letartóztatása, a nemzetőrségek megalakítása, felfegyverzése kísérte. A gyárak ellenőrzésére a munkástanácsok irányításával gyárőrségek alakultak. A helyzet még tele volt bizonytalansággal. Néhány tekintélyes felkelőparancsnok (pl. a Corvin köziek vezetői) politikusokkal és magasrangú katonákkal tárgyalt, míg más csoportok folytatták önálló akcióikat, rendőrségi és ÁVH-s épületeket szálltak meg.

A Köztársaság tér

A budapesti pártbizottság székházát október 30-án ostrom alá vették a környékbeli felkelők. Az épületet addig biztosító szovjet páncélosok elvonultak. A felkelők a székházban a forradalom elleni harc egyik központját látták, és elterjedt a hír, hogy a tér alatt föld alatti kínzókamrák és börtönök vannak. Az ávósok nyitottak először tüzet, és az ostrom alatt még a feladatukat végző mentősökre is lőttek. A védők segítségére küldött magyar páncélosok az ostromlók mellé álltak, és ez eldöntötte a küzdelmet. A magukat megadó védők – ÁVH-s sorkatonák és parancsnokaik – egy részét (25 embert) lelőtték, meglincseltek, köztük Mező Imrét, a pártbizottság titkárát is, aki Nagy Imre törekvéseivel rokonszenvezett. Számos ávóst a felkelők mentettek meg a lincseléstől. Az 1956-os forradalom idején a magyar társadalomnak a sztálini rendszer iránti mély ellenszenvé leginkább az ÁVH elleni gyűlöletben öltött testet.

Az ostromot követően napokig folyt még a kutatás a börtönök után – hiába. Az eseményeket külföldi fényképészek, riporterek pontosan rögzítették. A forradalomban az ÁVH elleni gyűlöletnek, az elszabadult indulatnak ezek voltak a legdrámaibb, legszörnyűbb eseményei, képei. A forradalom hívei között is megdöbbenést keltettek, a Kádár-korszakban pedig alkalmasak voltak arra, hogy velük igazolják: 1956-ban véres ellenforradalom zajlott Magyarországon.

A pártok engedélyezése

Október végére, november elejére a Nagy Imre-kormány többpárti koalíciós kormánnyá alakult, és ígéretet tett a szabad választások előkészítésére. Megkezdődött a Független Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt (Petőfi Párt néven), a Szociáldemokrata Párt újjáalakítása. De alakultak más pártok is, pl. a Kereszténydemokrata Néppárt. Olyan politikusok kerültek a pártok élére, akik a Rákosi-rendszer idején nem működtek együtt a hatalommal, vagy éppen üldöztetést, börtönt szenvedtek. Így a hosszú évekig Szovjetunióban raboskodó kisgazda Kovács Béla vagy az itthon raboskodó szociáldemokrata Kéthly Anna. A pártoknak és képviselőiknek nem volt jelentős befolyása az eseményekre. A közvéleményt ekkor nem érdekelte a pártpolitika, az idő rövid volt, hogy a pártok megismertessék magukat.

A Rákosi-korszak uralkodó pártjának, az MDP-nek a vezetői feloszlatták a rosszemlékezetű pártot, és Kádár János vezetésével október 31-én MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt) néven új pártot alapítottak. A párt lapját Szabad Népről Népszabadságra keresztelték át.

A szovjet csapatok kivonulása, a nemzetőrség létrehozása

A szovjet csapatok kivonása Budapestről október 31-re befejeződött. A város, az ország ezt nagy győzelem-ként élte át, nem is sejtette, hogy Moszkvában már megszületett a döntés a forradalom felszámolásáról.

A felkelő csoportok és a kormány képviselői között rendszeressé vált tárgyalások eredményeként október végén sikerült létrehozni a nemzetőrséget, ami magában foglalta a honvédség, a rendőrség, a felkelők, az üzemek és az egyetemisták fegyveres alakulatait. A testület feladata a rend fenntartása, az önbíráskodások megszüntetése volt. Főparancsnoka Király Béla tábornok lett, akit igaztalan vádak alapján 1951-ben életfogytiglanra ítélték, s 1956. szeptember elején helyezték szabadlábra. A hadsereg tisztikarába a rákosista tábornokok helyére a forradalom hívei kerültek.

MINDSZENTY JÓZSEF SZEREPE

„Köztudott volt, hogy a katolikus egyház feje 1945 után nemcsak a kommunista diktatúrát vetette el. Elutasította a köztársaság gondolatát..., az állam és az egyház szétválasztását, az iskolák állam- osítását. Éles és hajthatatlan ellenállása a kommunista politikával szemben, majd elítélése és bebörtönzése még jobban felértékelte személyét....

Mindszenty Budapestre érkezése után nyomban elutasította, hogy politikai funkciót vállaljon, ez azonban nem jelentette, hogy nem kívánta a politikai fejleményeket befolyásolni. November 3-án hangzott el a rádióban feszült érdeklődéssel várt szövege a nemzethez....Mindszenty József ugyan hangsúlyozta, hogy nézetei mit sem változtak, a kormányt a „bukott rendszer örökösei” gyanánt említette, de nem utalt a Horthy-rendszer visszaállításának szándékára.” (Ripp Zoltán: 1956)

Képek a filmből

AZ AMERIKAI TÉTOVASÁG

„A Kreml vezetőit figyelmeztetni kellett volna, hogy a magyarországi forradalom eltiprása komoly politikai és gazdasági következményekkel jár, beláthatatlan időre befagyaszthatja a keletnyugati kapcsolatok alakulását is. Az amerikaiak és az ENSZ Magyarország melletti kiállását ugyanolyan következetessé kellett volna tenni, mint a szuezi válságra való reagálást. Ehelyett Amerika és szövetségesei úgy viselkedtek, mintha csak passzív szemlélők volnának, akiknek semmilyen érdeke nem fűződik az események kimeneteléhez. ...

Az események végül is úgy alakultak, hogy a Kreml szinte semmit se fizetett tetteiért, még gazdasági értelemben sem.”

(H. Kissinger: Diplomácia)

A világ októberben

A szuezi válság

Egyiptom elnöke, Nasszer a Níluson építendő asszuáni gát költségeit amerikai, angol kölcsönökből akarta fedezni. Az egyre inkább szovjetbarát politikát folytató Nasszerral a nyugatiak elégedetlenek voltak, és 1956 júliusában bejelentették, hogy nem hajlandók kölcsönt nyújtani neki. Nasszer válasza a stratégiai fontosságú Szezeicsatorna államosítása volt, a csatorna bevételeiből kívánt pénzhez jutni az építkezéshez. A döntés a csatorna részvényeit birtokló Nagy-Britanniát és Franciaországot sújtotta leginkább. Ezért titkos katonai megállapodást kötöttek Egyiptom megtámadására, amihez Izrael is csatlakozott. Az 1948-ban alakult zsidó államot Egyiptom nem ismerte el, elpusztítása feltett szándéka volt. Izrael vezetői ezért úgy gondolták, hogy angol-francia szövetségben vívott megelőző csapás Egyiptomra országuk érdekeit szolgálja.

A zavaros októberi napokban, amikor Egyiptom patrónusa, a Szovjetunió Magyarországon volt elfoglalva, a pillanat alkalmasnak látszott a támadásra. A közeli befolyását építgető Egyesült Államok ellenezte Egyiptom megtámadását, és mind az ENSZ Biztonsági Tanácsában, mind a rendkívüli ENSZ-ülésszakon fellépett ellene, összhangban a Szovjetunióval. Hruscsov Magyarország lerohanása után diplomáciai és katonai fenyegetést is bevetve lépett fel Egyiptom védelmében. A szembenálló felek november 6-án tűzszünetet kötöttek.

Amerikából nézve

Az Egyesült Államok a „rab nemzetek” felszabadítását hirdette. 1956 nyarán-őszén – mikor eljöhett volna a cselekvés ideje – kiderült, hogy a háború utáni nagyhatalmi osztozkodás módosítására nincsen lehetőség.

Moszkva október végén – két döntés

Egyenrangú kapcsolat

Maradjon Nagy Imre – mondták Moszkvában október 28-án –, ha rendet és nyugalmat teremt, de nem vetették el a katonai megoldás lehetőségét sem. Október 30-án a szovjet pártvezetés Magyarország sorsáról, a Szovjetunió és Kelet-Európa kapcsolatairól tanácskozott. Az Elnökség nyilatkozata szenzáció volt, új reményeket, lehetőségeket ébresztett Kelet-Európa számára: a sztálini korszak diktátumai után egyenrangú kapcsolatokat. A reményt, hogy úgy tekintik és kezelik Magyarországot és más kelet-európai államokat, mint a semleges Ausztriát, Finnországot és Jugoszláviát. A nyilatkozat másnap jelent meg a párt központi lapjában, a Pravdában. Ekkor az egyenrangú partnerek együttműködésének ideája hamvába holt ötlet lett. Nyikita Hruscsov és a többi szovjet vezető Magyarország lerohanása mellett döntött.

A katonai megoldás

A döntés módosításának elsősorban külpolitikai okai lehettek. Izrael két nappal korábban megtámadta a szovjetbarát Egyiptomot, az amerikai nagykövet aznap, 30-án hivatalos jegyzékben biztosította Moszkvát, hogy az Egyesült Államok katonailag nem fogja segíteni Magyarországot. A kínai pártvezetés sürgette a katonai akciót, és 30-án este már Moszkvában volt a Köztársaság téri pártház ostromának, a lincseléseknek a híre is. „Nem tudtam elaludni (október 30-án). Budapest egyszerűen nem ment ki a fejemből” – írta később Hruscsov a döntés előtti éjszakáról. A magyar forradalommal szembeni engedékenység Hruscsov pozícióját fenyegette. A visszavonulás egy olyan kis ország felkelői előtt, amelyet a szovjet csapatok foglaltak el 1945-ben, a katonai szuperhatalom presztízsére mért volna csapást. A többpártrendszer budapesti meghirdetése és Nagy Imre népszerűsége felidézte a szovjet modelltől teljesen elforduló Magyarország rémképét, amely vonzó mintául szolgálhat más csatlós államok számára.

A semleges Magyarország

A moszkvai döntést követően másnap, november 1-jén már tömegesen érkeztek új szovjet csapatok Magyarországra, körülvették és lezárták a repülőtereket. Andropov szovjet nagykövet a magyar kormány kérdéseire kiterő válaszokat adott. Válaszul Nagy Imre bejelentette hazánk kilépését a Varsói Szerződésből, kinyilvánította függetlenségét, melynek garantálására felkérte a négy nagyhatalmat (Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Szovjetunió.) Az osztrák semlegességet garantáló 1955-ös szerződés mintájára akarta biztosítani Magyarország helyzetét, és az ügyet az ENSZ elé terjesztette.

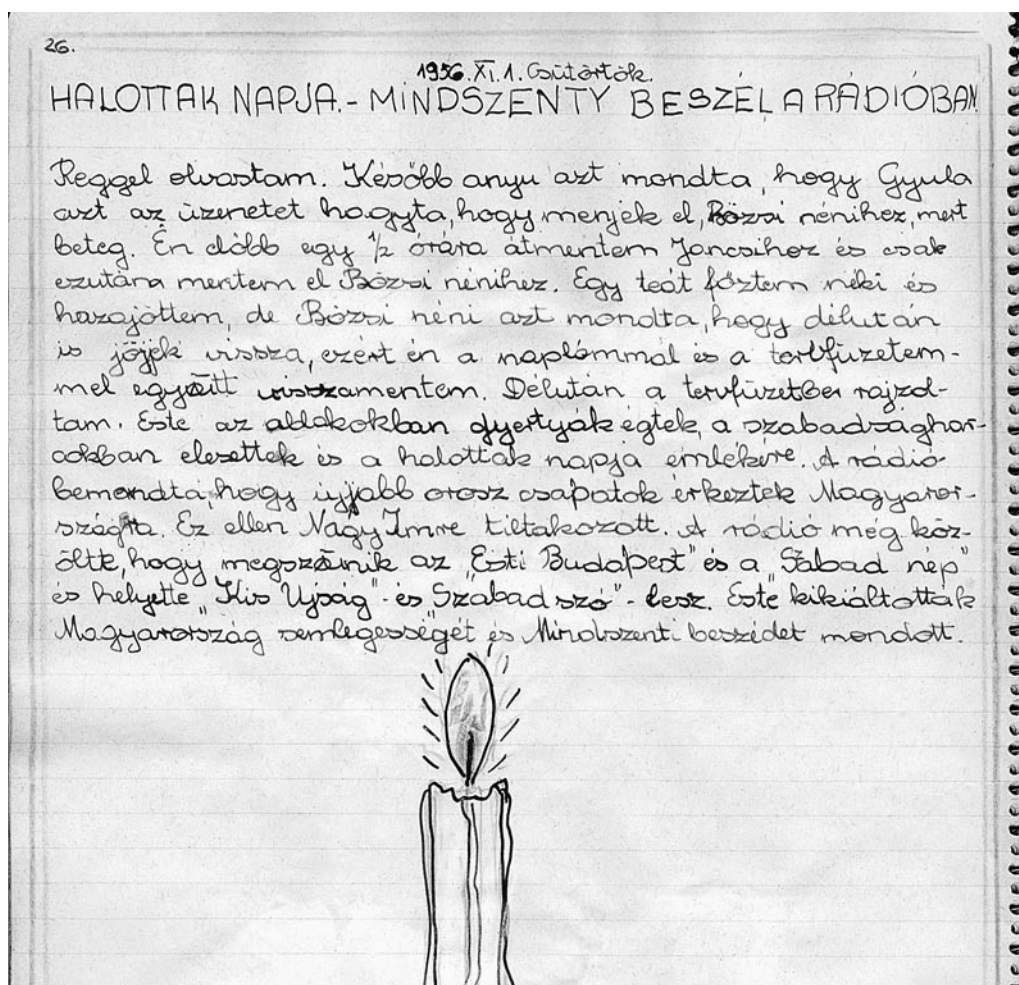
NEM SZABAD KIVONNUNK
CSAPATAINKAT – HRUSCSOV
ÉRVELÉSE OKTÓBER 31-ÉN

„Felül kell vizsgálnunk értékelésünket, és nem szabad kivonnunk csapatainkat sem Budapestről, sem Magyarországról. Kezdeményeznünk kell a rend helyreállítását Magyarországon. Ha kivonulunk Magyarországról, az hatalmas győzelmet jelentene az amerikaiaknak, angoloknak és franciáknak – az imperialistáknak. ... Úgy értékelnék lépésünket, mint gyengeséget, és támadásba mennének át. ... Feltárnánk gyenge pontjainkat. ... A párt nem tűrné el, hogy ezt tegyék. ... Akkor Egyiptom mellé felsorakozna Magyarország is. ... Nincs választásunk. ... Ha ezt az álláspontot támogathatónak találják, fontoljuk meg, hogy mit tegyünk.”
(Idézi Charles Gati: Veszített illúziók)

Kép a filmből

A magát függetlennek nyilvánító Magyarország tárgyalásokat kezdeményezett a szovjet csapatkivonásokról. A tárgyalások november 3-án előbb a Parlamentben, majd este Tökölön, a Magyarországi Szovjet Haderők Főparancsnokságán kezdődtek meg. Szovjet részről mindez már csak színjáték volt. A magyar delegációt – köztük a frissen kinevezett honvédelmi minisztert, Maléter Pált és a vezérkari főnököt, Kovács Istvánt – letartóztatták. Néhány óra múlva megkezdődött a „Forgósél” hadművelet.

Egy 12 éves fiú naplójából
Forrás: Csics Gyula:
Magyar forradalom
1956 napló
Budapest,
1956-os Intézet,
2006

Gondos előkészületek

A szovjet katonai vezetők – Konyev marsall, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek főparancsnoka vezetésével – technikailag előkészítették a villámháborút Magyarország megszállására. Hruscsov és Georgij Malenkov, a pártelnökség tagja (a lengyelekkel való tárgyalásokon Molotovval hármásban) a csatlós országok vezetőit előre értesítették a várható hadműveletekről. Gomulka, a lengyel pártvezető tudomásul vette a szovjet katonai intervenciót, de nem értett vele egyet; a jugoszláv vezető, Joszip Broz Tito pedig még segítséget is ajánlott: eszerint a budapesti jugoszláv nagykövetségre hívják Nagy Imrét és néhány társát a támadást követően, és megpróbálják rávenni a lemondásra. Titónak már sok volt, hogy Nagy Imre osztrák típusú semlegességet akart, hiszen Jugoszláviában kommunista diktatúra működött, és Tito tartott a magyar területi revizionizmus feléledésétől is. Hruscsov azért kereste Tito kegyeit, mivel Belgrád az 50-es években különleges pozíciót vívott ki magának a világpolitikában.

A szovjetek megszervezték az ellenkormányt is. Kádár Jánost és Münnich Ferencet november 2-án szovjet gépen Moszkvába vitték. Kádár az aznapi tárgyaláson még kiállt a forradalom mellett. Hruscsovnak másnap (november 3-án) sikerült meggyőznie a szovjet beavatkozás szükségességéről. Kádár elárulta a forradalmat és vállalta az új kormány vezetését. Ekkor döntöttek a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány névre keresztelt bábkormány összetételéről és programjáról. Kádárt és Münnichet előbb Szolnokra, majd a hozzájuk csatlakozott más politikusokkal november 7-én néhány tankon Budapestre hozták.

Kép a filmből

Ellenállás és megtorlás

A fegyveres ellenállás

A szovjet túlerő reménytelen helyzetbe hozta a honvéd- és nemzetőr alakulatokat, felkelőcsoportokat. Dac, düh, a nyugati segítségbe vetett remény és a forradalom eszméi melletti kitartás – együtt és külön-külön – magyarázhatják az egyenlőtlen küzdelemben folytatódó helytállást. A Szabad Európa Rádió hírei is táplálták az ellenállás sikerébe vetett reményt.

A fővárosban Csepel kivételével november 8-ra lényegében felszámolták a fegyveres ellenállást. Csepelen és Pesterzsébeten november 11-én értek véget a harcok.

„A szovjet katonai hatóságok úgy viselkedtek, ahogyan egy megszálló hatalom szokott. Az ellenállást azonnal megtorolták, megkezdték a forradalom helyi vezetőinek letartóztatását – mint Debrecenben, Miskolcon, Zalaegerszegen, Szegeden és sok más városban. Ezeket az akciókat nemegyszer a velük érkező vagy hozzájuk csatlakozó, nemritkán a fogságból kiszabadított volt ÁVH-sok segítségével folytatták.

A forradalmi bizottságok és a munkástanácsok letartóztatott vezetői közül többeket, különösen pedig a foglyul ejtett szabadságharcosokat a határon túlra hurcolták, s csak hetek múlva – Kádár kérése nyomán – szállították vissza őket. (Szerov november 19-i jelentése szerint a hadműveletek idején őrizetbe vett 4700 magyar közül 1400 főt letartóztattak, s 860-at vittek Ukrajnába.)” (Ripp Zoltán: 1956)

ZSUKOV JELENTÉSE A KATONAI HELYZETRŐL (részlet)

1956. november 5. 9 óra „A november 5-re virradó éjszaka a magyarországi szovjet csapatok az elfoglalt városokban helyreállították a rendet, s tovább folytatták a magyar katonai alakulatok s a lázadó osztagok lefegyverzését ...

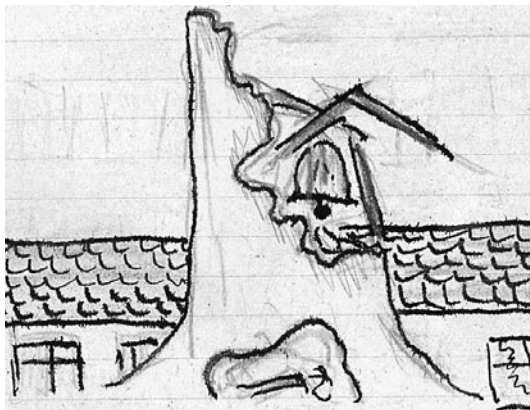
Budapesten a lázadók és az oldalukra állt egyes magyar katonai egységek továbbra is elkeseredett ellenállást

fejtenek ki a Corvin filmszínháznál, a Moszkva téren és a BM épületében. A város néhány kerületében kisebb lázadó csoportok, amelyek egyes épületekbe vetették be magukat, éjszaka tűz alatt tartották az utcákat, és megnehezítették a városban harcoló egységek kapcsolattartását. A csapatok folytatják a budapesti ellenállás gócinak felszámolását.
G.Zsukov s.k.”

1956 november 5. 21 óra (részlet) A Corvin filmszínház épülete ég, folytatódnak a harcok, amelyek célja a még visszamaradt, a filmszínház épületének pincéibe befészkelődött csoportok felszámolása.

1956 november 8. 9 óra (részlet) Budapesten a harcok eredményeképpen november 7-e folyamán a lázadók ellenállását mindenütt lényegében megtörték. (Hiányzó lapok 1956 történetéből)

Egy
12 éves fiú
naplójából
Forrás:
Csics Gyula:
Magyar
forradalom
1956 napló
Budapest,
1956-os
Intézet,
2006

Kép a filmből

A FORRADALOM HANGJA
Dunapentele és a Rákóczi adó

1956. november 7. 10.35 és 11.15
Rákóczi adó, Magyarország!

Becsületes magyar emberek nevében a világ becsületes millióihoz szólunk!

Hadd kiáltsunk még egyszer!

Nektek kedves a szabadság? – Ó, nekünk is kedves. – Van feleségetek? Gyermeketek? Vannak nekünk is. – Vannak betegeitek? – Vannak nekünk is száz sebből vérző sebesültjeink, akik a szabadság szent ügyéért hullatták vérüket. De nincsen sebesültjeink számára kötszer, hogy sebeiket bekötözzük, és gyógyszerünk, hogy fájdalmainkat csillapítsuk....

11.52 Egyiptomban sikerült az ENSZ határozatának érvényt szerezni. Tűzszünet van és a kérdéses övezetben az ENSZ-nek rendfenntartó csapatai... A magyar ügyben is azonnali hasonló intézkedést kérünk! Hangsúlyozzuk: a magyar ügyben is azonnali hasonló intézkedést kérünk!

14.05 ...Nagy tülerővel harcolunk! Nagy tülerővel harcolunk! Lehet, hogy rádiókat is nemsokára meg fogják semmisíteni. Partizánharcban tovább fogunk harcolni! – Lehet, hogy híreinket nem fogjátok többé hallani. Partizánharcban tovább fogunk harcolni. – Sürgős, nagyon sürgős segítséget kérünk Magyarországnak!

14.53 Figyelem! Figyelem! A szovjet tankok és légierő támadja Dunapentelét! A harc változatlan hevességben továbbra is folyik! Adásunkat bizonytalan időre megszakítjuk! Itt Rákóczi adó, Magyarország!

EGY MINISZTER A PARLAMENTBEN

Bibó István államminiszter nyilatkozata
1956. november 4. (részlet)

„... A világ színe előtt visszautasítom azt a rágalmat is, mintha a dicsőséges magyar forradalmat fasiszta vagy antiszemita kilengések szennyezték volna be. A harcban osztály- és felekezeti különbség nélkül részt vett az egész magyar nép, s megrendítő és csodálatos volt a felkelt nép

emberséges, bölcs és különböztetni kész magatartása, mellyel csupán a leigázó idegen hadsereg és a honi hóhérkülönítmények ellen fordult. ...

A magyar népet felszólítom, hogy a megszálló hadsereget vagy az általa esetleg felállított bábkormányt törvényes felsőségnek ne tekintse, vele szemben a passzív ellenállás összes fegyverével éljen – kivéve azokat, amelyek Budapest közellátását és közműveit érintenék.

(Ripp Zoltán: 1956)

A társadalom ellenállása

A Kádár-kormány legkeményebb ellenfelei november első heteiben a munkástanácsok voltak. Követeléseik a november 4-i szovjet invázió előtti állapot visszaállítását célozták: a Nagy Imre-kormányt, általános amnesztiát, a szovjet csapatok kivonását, többpárti szabad választásokat akartak. Egyetlen hathatós fegyverük a sztrájk volt. November közepére létrehozták a Nagy-budapesti Központi Munkástanácsot, vezetőik (Bali Sándor, Rácz Sándor) Kádárékkal is tárgyaltak, igaz, eredmény nélkül. Az új kormány a munkástanácsok országos szerveződését a szovjet tankok segítségével akadályozza meg. December 9-én a kormány törvényen kívül helyezte a területi munkástanácsokat, és képviselői közül sokakat letartóztattak.

Az első hetekben az értelmiségiek számára is elfogadhatatlan volt a Kádár-rendszer. Az Írószövetség kiáltványa (november 12.) kiállt a forradalom vívmányai mellett. A kiáltványhoz csatlakozott a Magyar Tudományos Akadémia, valamennyi művészeti szövetség, a Rádió, az MTI, az értelmiségi és egyetemi forradalmi bizottságok.

Létezett az *illegális ellenállás* is. Vezető alakja Gimes Miklós volt, lapjuk az „Október Huszonharmadika”. „Élünk” címmel Obersovszky Gyula és Gáli József adott ki lapot, és szervezett – többedmagával – a szovjet támadás egyhónapos évfordulóján (december 4-én) nőtüntetést a Hősök terén.

A megtorlás

December elejétől Kádár a tárgyalások helyett a kemény kéz politikája felé fordult. A hatalom átvételekor nem voltak erőszakszervei, de hamarosan sikerült kommunista párttagokból, honvédtisztekből, volt állambiztonságiakból karhatalmat szerveznie. Viseletük, a rangjelzés nélküli vattakabát alapján – mely egyébként ebben a korban hideg időben alkalmas munkásviselet volt – a nép pufajkásoknak nevezte őket.

Az MSZMP vezetése ellenforradalomnak minősítette a felkelést. Megkezdődtek a letartóztatások, több vidéki városban (pl. Salgótarján, Miskolc, Eger) sortüzekkel vertek szét tüntetéseket, sor került az első kivégzésekre is. December közepére megtört a társadalom ellenállása.

A Nagy Imre-kormány sorsa

Nagy Imre és elvbarátai családjukkal együtt a jugoszláv nagykövetségre menekültek. A hely csapdává vált. Nagy Imre nem volt hajlandó lemondani és együttműködni Kádárékkal, azonban törbe csalták.

A jugoszláv nagykövetségen tartózkodó politikusokat (miután Kádártól írásos garanciát kaptak, hogy nem esik bántódásuk) Romániába hurcolták, és ott őrizték. 1957-ben visszahozták őket Magyarországra, hogy politikai pert készítsenek elő ellenük. A szigorú titokban lefolytatott per 1958. június 15-én Nagy Imre, Gimes Miklós, Maléter Pál halálos ítéletével és a többiek hosszabb-rövidebb börtönbüntetésével végződött. A halálos ítéletet másnap, június 16-án hajtották végre.

Korábban a Nagy Imre-csoport tagjai közül mesterséges táplálás közben, máig sem tisztázott körülmények között elhunyt az éhségstrájkot folytató Losonczy Géza, és külön zárt perben már korábban halálra ítélték a semmilyen megalkuvást, együttműködést nem vállaló Szilágyi Józsefet.

Az áldozatok:

Halott felkelő és civil

Budapestenés vidéken kb. 2000 fő

Sebesült felkelő és civil

Budapesten: 17000 fő

Vidéken: 3000 fő

Kivégzettek bírói ítélet alapján: 229 fő

Internáltak: 13000 fő

Bebörtönzöttek: 20000 fő

A szovjet hadsereg veszteségei:

Halott tiszt és katona: 670 fő

Sebesült: 1500 fő

Emigránsok: 185000 fő

AZ EMIGRÁNSOK

A november 4-i szovjet támadás után megindult nyugat felé a tömeges kivándorlás. Sokan a megtorlástól féltek, mások az ország kilátástalan állapota miatt indultak útnak. November közepétől már a szovjet hadsereg és a magyar karhatalmisták igyekeztek megakadályozni a menekülést. A kivándorlók között legtöbbször a 18-30 év közötti korosztály tagjai voltak. A nemzetközi közvélemény nagy rokonszenvvel fordult a magyarok felé. Az Ausztriában felállított menekülttáborokból szerte a világba mentek tovább az emigránsok, Ausztriában 20-30 000-en maradtak.

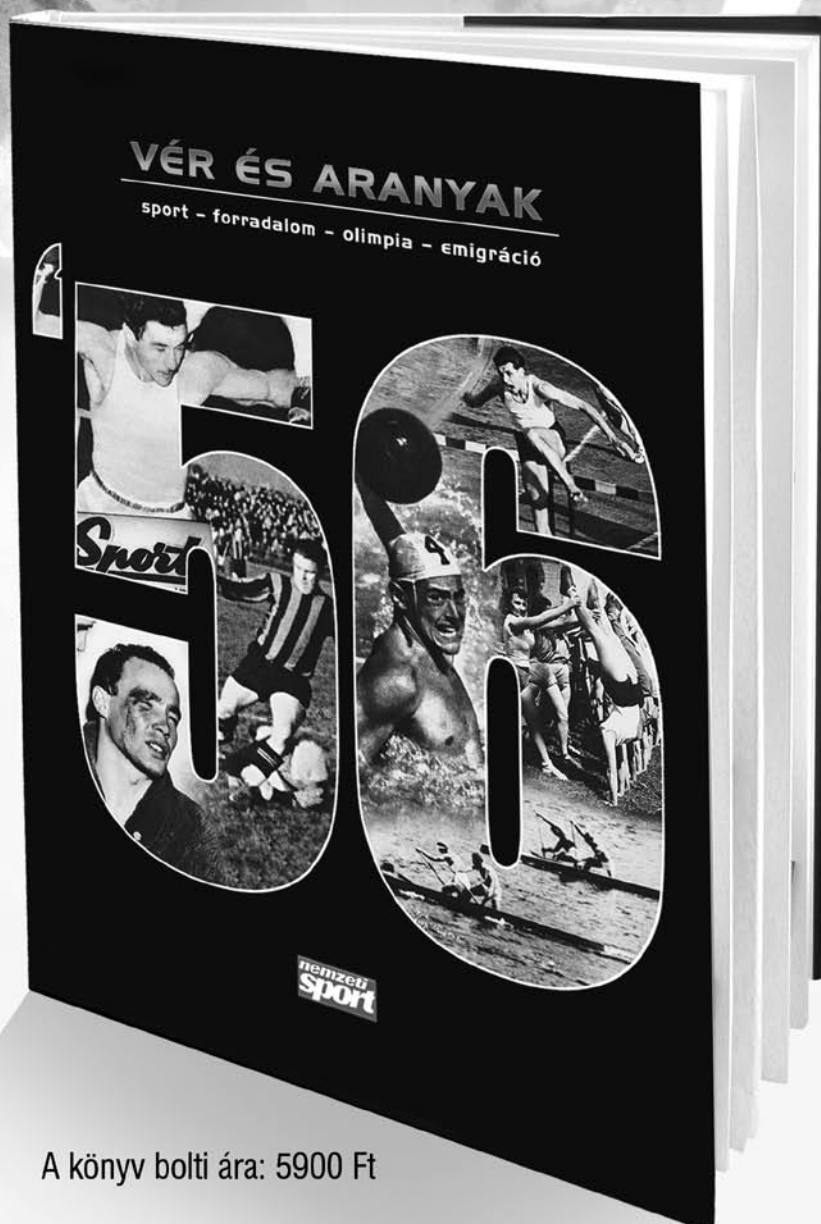
A kiadvány szabadon másolható és terjeszhető. További példányokat bármely iskola, könyvtár vagy egyéb intézmény részére postázunk. Ezirányú igényét kérjük, írja meg a tankonyv@intercom.hu címre. A kiadvány letölthető a www.szabadsagszerulemafilm.hu címről is.

© 2006 Kiadja az InterCom Zrt.

A

**nemzeti
sport**

bemutatja

A könyv bolti ára: 5900 Ft

VÉR ÉS ARANYAK

**Sport – forradalom –
olimpia – emigráció**

Elhallgatott tények,
megrázó vallomások.
Hol volt Czibor, Puskás,
Gyarmati, Zsivótzky, Iharos,
Keleti Ágnes, Székely Éva,
Köteles Erzsébet,
Papp László
a drámai napokban?

**Exkluzív kivitelű
kiadvány
több száz fotóval.**

ALAPMŰ

'56 SPORTJÁRÓL

INFORMÁCIÓ ÉS MEGRENDELÉS: (06-40) 200-548

Szaklektor: Tischler János
Szerkesztő: Trencsényi Borbála

Köszönjük támogatóinknak:

Magyar Mozgókép Közalapítvány, Oktatási és Kulturális Minisztérium, Országos Rádió és Televízió Testület

www.szabadsagszerelemafilm.hu

